

ROZSZERZONY (80) *part praet pass pf*

rozszerzony (63), **rozszerzon** (17).

rozszerzony, **rozszerzon** (40), **rozszyrzony**, **rozszyrzon** (28), **roszerzony**, **roszerzon** (9), **roszszerzony**, **roszszerzon** (3); *rozszerzony FalZioł, BibRadz, BielKron (4), KuczbKat (2), WujJud, WujJudConf, BudBib, ModrzBaz (2), SkarJedn (5), SkarŻyw (3), ReszPrz, GórnrOzm, Calep, Phil, GrabowSet, WujNT (7), SkarKaz, VotSzl, PaxLiz; rozszyrzony OpecŻyw, KromRozm I (2), KromRozm II, RejWiz (2), RejZwierz, RejPos (12), RejZwierz (3), RejPosWstaw, ArtKanc, PowodPr; roszerzony RejPs (4); rozszerzony : rozszyrzony : roszerzony : rozszyrzony Mącz (3:-:5), LubPs (1:1), RejAp (-:2:-:3).*

rozłz- (62), *rozłf-* (5), *rołfz-* (1).

Pierwsze o oraz e jasne; w formach złożonych drugie o jasne; formy niezłożone z tekstów nieoznaczających ó.

sg m N rozszerzony (18), rozszerz(o)n (3); ~(attrib) -ony (14); ~(praed) -ony (4) WujJud (2), SkarJedn, WujNT, -(o)n (3) RejPs, RejWiz, RejAp. ◇ G rozszerzon(e)go (2). ◇ A rozszerzon(e)go (1). ◇ L rozszerzonym (1). ◇ f N rozszerz(o)na (10), rozszerzoną (8); ~(attrib) -a (3) BielKron, ReszPrz, PaxLiz, -ą (1) SkarKaz; ~(praed) -a (7) OpecŻyw, BielKron, ArtKanc, -ą (7) RejPs, LubPs, ~WujNT, VotSzl; -a : -ą RejAp (1:1), RejPos (2:1), SkarJedn (1:1). ◇ A rozszerzoną (1). ◇ n N (praed) rozszerzone (7) LubPs, KuczbKat, RejPosWstaw, ModrzBaz (2), WujNT, rozszerz(o)no (3) RejPs, BielKron; -e : -o RejPos (1:1). ◇ G rozszerzon(e)go (1). ◇ D rozszerzon(e)mu (1). ◇ A rozszerzon(e) (1). ◇ L rozszerzonym (1). ◇ pl N m pers rozszerzeni (2). subst rozszerzon(e) (13). ◇ G rozszerzonych (2). ◇ A subst m i f rozszerzon(e) (2). n rozszerzon(e) (1) BudBib, rozszyrz(o)ny [w rymie do: strony] (1) RejZwierz. ◇ I n rozszerzonymi (1), [rozszerzon(e)mi].

Składnia dopełnienia sprawcy: rozszerzony od kogo, od czego (3) FalZioł, RejPos, VotSzl, przez kogo, prze co (2) SkarŻyw, PaxLiz.

Sł stp s.v. rozszerzyć, rozszyrzyc, Cn brak, Linde XVIII w. s.v. rozszerzyć.

1. Powiększony, zwłaszcza pod względem rozmiarów, zasięgu, nasilenia; effusus, extensus (extentus), laxatus, passus Mącz; auctus Modrz; diffusus Calep (31) : Effusus, Wylány/ Rozłzerzony. Mącz 139d; Pandus, id est, patulus [...] Szeroki/ rofzerzony. Passus/ Roferzony/ rofpułczony. Mącz 275b, 186c, 444d; Diffusus – Rozciągniony, rozłzerzony. Calep 323a.

Przen: Wszechobecny (o Bogu) (1) :

Wyrażenie: »wszędę rozszyrzon [czym (= dzięki czemu)]« (1): Gdyż w niebye y ná zyemi iego możność władnie/ A włytko wie y widzi y roezna łnádnie. A pełná zyemiá z niebem wielmożności iego/ Gdyż ielt wżędy rozłzyrzon mocą Bołtwá łwego. RejWiz 113.

a. O rozmiarach fizycznych (8) : Compluviatus, Rozłzerzony/ Széroki. Mącz 306d.

α. O zwierzętach: rozrośnięty (1) :

Wyrażenie: »wielkością rozszerzony« (1): ktore źwierzątka małe były/ tym abo fkrzydłá/ dla wlecenia dał/ ábo pod źięmią [!] iámy zákryte dla záchowánia náznaczył: á ktore źwierzęta wielkością podniośle/ y rozłzerzone łtánęły/ tedy tym onęłz ogromność/ onęłz wielkość dał ku obronie. GórnrOzm Nv.

β. *O terytorium (zajmowanej powierzchni), też o zasięgu terytorialnym (6)* : Libuřá [...] kazáá na tym mieyřcu záložyc miááto [...] názwáć miáátho Prahá od progá/ ktera potym co dáley to więcey byá rozřzerzoná. *BielKron* 319, 268; *RejZwierc* 55; A też to páńřwo měřtwem ich iest ták rozřzerzone/ iř słuřnie o to Bogá prořić mamy/ áby ták teraz byó rządzone y záchowáne. *ModrzBaz* 117; oyczyńná nářzá [...] iest od řlawnych przodkow nářnych nábyta/ rozřzerzona/ y do tąd zá řááćką mięego Pána Bogá/ z pomnoženim drogich wolnořci zátrzymána *VotSzl* A4v.

rozszerzon od czego do czego (1): Ziemiá Friřka niekiedy Kroleřtwo/ od řamego Renu nád brzegi morzá Niemieckiego rozřzerzoná ář do Cimbricám Cherfoneřsum/ kthorá Lucię zowá álbo bliřřlá Dánia. *BielKron* 291.

b. *O ilořci: rozmnožený (3)* : piřmá pořwiáďřziá [...] iř y dobrá ich [*wiernych pańřkich*]/ y máiętnořci ich máię być rozřřzryzone/ á obřicie im zewřřąd nápełnione *RejPos* 277.

Wyrażenie: »po řwiecie rozřzerzony« (2): OKoó tegoř czařu to iest roku od národzenia Páńřkiego 870. [...] řtárowieczne j bárzo ludne/ á řzeroko po řwiećie rozřzerzone od řlawj názwáne Słowięńřkie narody/ [...] wiářę Chreřřciáńřką przyimowác [...] poczęli. *SkarJedn* 224; *WujNT* 784.

c. *O stopniu, intensywnořci (10)* : *RejAp* 22; Dayže nam [...] Pánie tákie myřli á řercá nářze [...]/ áby [...] błogorřlawięńřtwá [...] byó nád námi od ciebie rozřřzryzone. *RejPos* 267; Teř řie mamy wćřyc s przyřládu cřłowieká tego řwiętego/ iáko řie mamy záchowywáć w rádořciach á w pociechach řwoich [...]/ áby tym hoyniey ty pociechy nářze byó rozřřzryzone. *RejPos* 298v; kiedy grzechy bárzo rozřzerzone wřřřřtek řwiáť opánowáły/ á práwie řadna rzecz w řwey klobie niezorřtáá [...] tedy dopiero zá tym nierychó miedzy ludzi Przyřięgá řle [*lege: sie*] záwřięłá. *KuczbKat* 285.

rozszyrzon(y) komu (2): Ale on zły zořtánie przedię przy zley zapłáćie řwey/ á dobremu hojne błogorřlawięńřtwo bęďdzie záwřřdy rozřřzryzono. *RejPos* 51, 294v.

rozszyrzon przeciwko komu (1): CHwalćieř wy Pána wřřřřcy Narodowie/ [...] Abowiem rozřřzryzoná iest przeciwko nam řááćką iego *ArtKanc* C2.

Wyrażenia: »hojnie rozřřzryzony [*nad kim*]« (1): iuř Pan znajďdzie řpokoyne mieyřce y opářnienie tobie/ iuř y ine błogorřlawięńřtwá iego řwięte bęďą hojnie rozřřzryzone á rořciágnione nád tobá. *RejPos* 285v.

»roszerzony od morza do morza« (1): Wten cřás řie rozkwitnie řpráwiedliwy á rořkocha řie w mořnořci řwoiey ktorá mu řnadz bęďdzie rořřerzona ář od morzá do morzá. *RejPs* 105.

Szereg: »rozszyrzony a rozciágniony« (1): *RejPos* 285v *cf* »hojnie rozřřzryzony«.

Przen [nad czym] (1) : Abowyem ták iáko tu Anyoř powyeda/ iř tá mářnořć iey [*bestyjej*] trwáć miááá ář do wyrokow Páńřkich [...] Iuř káďdy obacřyc moře/ ielřize duch wřř Páńřkich iuř nie iesth nád nią řrodze rozřřzryzon/ thák iř řie iuř nápoły przed góřem Páńřkim wáá mury iey/ y mocy iey *RejAp* 146v.

d. *O tekřcie: rozwinięty, rozbudowany (2)* : Widřimy že to práwo niekáďdemv oddawa co iest iego: bo iednym řtrách záďawa/ á drugie ná wřřzem cřyni bezpieczeńne. ma tedy ábo wygłáďzone być/ ábo tym řpořobem iákom powiedřiał rozřzerzone. *ModrzBaz* 99v; [*WirzbGosp kt*].

W przeciwstawieniu: »skrocony ... rozszerzony« (1): Zywoť S. Symeona łłupnika/ wypifany przez Theodoreta Bifkupá Cyreńkiego/ ktory łam na niektore rzeczy pátrzył: mieyfcy łkrocony/ mieyfcy z Euágrzufá Hiftoryká Greckiego rozłzerzony. *SkarŻyw* 28.

e. *O obecności Boga [nad kim] (1)* : A ták moy miły brácie thu iuż małz wypifáne wřyfłtki wieki łwoie/ iáko [...] małz záuždy ift być opieki łwoiey/ y rozłzyrzonego krolełtwá nád łobá Páńłkiego/ tákże iáko małz być ift wdzięcznego zbáwienia łwoiego *RejZwierc* 179v.

2. *Rozgłoszony, rozpowszechniony, rozśławiony (29)* : Tá to Iezabel wniołłá byłá márná á plugáwą chwałę do ludu wiernego Páńłkiego bogá Báálá pogáńłkiego/ ktora ták byłá rozłzyrzoná/ iz gdy łie iey fáłłz okazał [...] tedy [...] Wikáriow á Kánonikow tego Báála łwiętego zábito o połpięta łtá *RejAp* 30; *KuczbKat* 390; Kołcioł Hierozolimłki zburzony á Chrełłcijáńłki rozłzerzony. *WujNT Zzzzz2v*, 102 *marg*.

rozszerzony czym (2): Ty łá łłowá Pápiełkie. ktore dla tego kłádę/ áby káždy zrozumiał/ iz do tego czáfu Grekowie ięzyk Lácińłki/ ktorym wiára Chrełłciáńłká pod Rzymłkim páńłtwem rozłzerzona iefł/ wtákiey złtárádawná podáney vcźciwołci mieli/ iz go w kołciołách łwoich na łłuzbie Bożey vżywáli. *SkarJedn* 216, 360.

W przeciwstawieniu: »rozszerzony ... pokátny« (1): Ze to nie iefł Kołcioł Chriłtułow/ ktory nie iefł Powłzechny/ to iefł/ nie iefł po wřyfłtkim łwiećie rozłzerzony/ ále pokátny *WujJud* 131v.

Wyrażenia: »roszerzony po wřyfłtkich narodziech« (1): Ták też przekłęty iefł/ ktorykolwiek okázuie y záleca kołcioł kędy indzie/ á nie w łpołeczności wřyfłtkich narodow. Gdyżefmy łię z teyże Ewángeliey náuczylifł/ że kołcioł Chriłtułow miał być rozłzerzony po wřyfłtkich narodziech. *WujNT* 297.

»łławnie rozszerzony« (1): Zacne imyę Pána tego nyech wřyfłcy wyznáją/ [...] Bo imyę yego łámego ták yefł wywyzłłone/ Náđ možnołci zyemye nyebá łławnye rozłłerzone. *LubPs* ff4.

»po (wszy(s)tki(e)m a. wszem) łwiećie, po wszemu łwiatu, po wřyfłtkich kończynach łwiata, po wszem okřęgu łwiata, po wřyfłtkiego łwiata ziemi, przez wřyfłtek łwiat rozłzerzon(y)« [*szyk* 15:5] (14:1:1:1:1:2): Tatz iefł ona [*Maryja*] łłczęłná a blogołlawioná/ przez ktora wiaa wcieleniá bożęgo iefł wypelniona/ ij przez wřyfłtek łwiat rozłłyrzona *OpecŻyw* 183v; A ták nye dáy łobye powyádác/ áby z duchá łwyętego tá náuká Lutrowá byłá/ ktora [...] z náuká połpolitá y łtárożytnemi obyczáyami y vłtáwámi kołcyołá łwyętego po włłem łwyęćie rozłłyrzonego łye nyezgadza *KromRozm I F4*, D3v; *LubPs* E2v *marg*; A wiedzcie pewnie iz przed tymi czáły bęđzye rozłłyrzoná prawdá moiá/ Ewányelia y náuká moiá po wřyfłtkim łwiećie *RejPos* 259v; iz iuż to krolełtwo twoie łwięte práwie po wřyfłtkich kończynach łwiátá tego iefł rozłłyrzone *RejPos* 313, 259v [2 r.]; *WujJud* 131v; *WujJudConf* 116; *RejPosWstaw* 42; *SkarJedn* 26, 119, 360; Tym heretictwo y nowe feky potępiłz/ iz przodkow łwych vkazác niemoğá/ iz łuccelısyey od Apołtołow niemaia/ ktora tu przez ty tákie łwięte/ y dom nałz łtary/ mocny/ łwietny/ po wřyfłtkiem łwiećie rozłłerzony/ my záuždy vkazác mozem. *SkarŻyw* A4, 374; *ReszPrz* 27; Wiára Kátholicka nie tu y owdzie po káćiech/ iáko haeretycka: ále wřędy po łwiećie/ po wřyfłtkich kráiách y narodziech iefł rozłłerzona. *WujNT* 525, 479 *marg*; Krzyż ł. y moc iego/ to iefł moc kazánia o vkrzyżowánym/ po wřyfłtkim łwiećie rozłłerzona/ łłtála łię zbáwieniem y łilá Bożá wierzącym *SkarKaz* 83a.

»po wszech wiekach rozszerzony« (1): A ták oná obyetnicá Páńfka o fwym j duchá śwýętego wítawicznym á wyecznym przebywányu [...] nye komu yednemu álbo kilkyem z ofobná/ áni yednemu narodowi/ áni teź yednemu wyekowi álbo czáfowi fluzý: Ale wlfýtkyemu krzełciyáńftwu po wfíech wyekoch y myeyfcach rozłfyrzonemu. *KromRozm II t.*

»wszędzie (a. wszędy) rozszerzon(y)« (2): *WujNT 525*; Lecź mnie co przypędźiło/ do tey pracy máłey? Zacność domu wáfzego w łławie mocno łtałey. Gdyź prze mądrość y cnotę wśzędzie rozłzerzoná? *PaxLiz A3.*

Szeregi: »rozszerzony a objaśniony« (1): Ale iż łtyłyzłz od Páná fwego/ iż nie iuz wneth koniec/ áź będye pirwey rozłzyczna á obiáñniona Ewanyelia Páńfka po wźzemu fwiátu *RejPos 259v.*

»pomnożony a rozszerzony« (1): Dayże to Pánie Boże [...] áby zá tákim pobożnym wychowánim dzyatek kroleństwo Syná twego miłego á Páná náłzgo Iezulá Kryłthulá pomnożone á rozłzyczne po wźzem okręgu fwiátá być mogło *RejPosWstaw 42.*

»rozniesion i rozszerzon« (1): Ma teź być náuká zdrowa y prawdźiwa Kátholická/ to ieft/ po wźwýłtkim śwíecie roznieñioná/ y rozłzerzoná *ReszPrz 27.*

»rozszerzon i szczepion« (1): Aleć ná tym [języku] Słowienłkim przełtác kazáli/ ábyś nigdy do práwego rozumienia y náuki nie przjzedł. Bo tjlo ty dwá łą ięziki Grecki á Lácinłki/ ktorými wiárá S. powźzem śwíecie rozłzerzoná y łzczepioná ieft *SkarJedn 360.*

3. Rozwinięty, rozpostarty; rozłożysty (11) :

[rozszerzony na czym: Drugi ieft obyczay/ gdy iedná máćicá [winna] ná wiele tykach albo teź y źerdźiach bywa rozłzerzona. *Cresc 1571 292.*]

Wyrażenia: »rozszerzone ręce [= dłonie]« (1): Fábrycyus rozłzerzone ręce od wźzu do oczu/ potym do nołá y oczu/ y do gárdłá záłię/ y potym áź do żywotá vkazał/ y Połom odpowiedział: Póki tym człónkom/ ktorychem thykał/ będe łie mogł łprzećiwic y im rołkázowác/ niczegoy mi nie zbędzie. [...] *Phil I3.*

[»ręce rozszerzone« = rozpostarte ramiona: [herb Rawicz] Ma być Pánná rołzczółána w Koronie/ Ręce rozłzerzone máiac/ ná Niedźwiedźiu Czarnym łiedzi w polu żółtym. *PaprHerby 428.*]

»rozszerzone skrzydła« [szyk zmienny] (2): A ták onych Cherubinow rozłzerzone łkrzydłá były ná dwáđziełciá łokiet *BibRadz 2.Par 3/13*; Ná chorągwi nadworney był Orzeł z rozłzerzonymi łkrzydłý z złotá łtrefą/ łiedzac ná białym koniu *BielKron 425*; [*BielKron 1597 4*].

»roszerzony po ziemi« (1): *Proiectae humi vineae, Rołciągnione/ Rołzerzone po źiemi winne máćice. Mącz 162d.*

»żagle ro(z)szerzone« = *passa vela Mącz* (2): IAKo piłzą o nim [o rybie *Timus*] w księgach O przyrodzonych rzeczach: [...] iże ieft riba dworna barzo/ gdy vyrzy żagle v okrętow od wiatru rołłzerzone/ tedy łie włpina na okręty *FalZioł IV 40c*; *Mącz 275b.*

Przen (4) :

W porównaniach (2): Bówiem łpráwiedliwy zákwitnie włáłce bózey/ iáko drzewo páłmowe/ á będye rołłzerzon iáko piękny Cedron ná pułłczy *RejPs 137v*; Słuchayże łłuchay [...] káźdy człówiek łwiátá tego ieft omyłny á łgarz/ á próżno kto w nim ma pokłádác náđzyeię łwoiá/ [...] A Prorok

powieda/ iż go z rana widział iako drzewo rozszyrzone/ á k wieczoru nie zořtał y znak mieyřcá iego. *RejPos* 317.

Wyrażenie: »rozszerzone skrzydła« [*szyk 1:1*] (2): a náwieczne czáfy niebęde w zruřson w przybytku twoiem [*Panie*]/ ábowiem będą beřpiečen zá cieniem rořszerynych řkrzydł twoich. *RejPs* 89v; *GrabowSet* E3.

a. *O szyku wojskowym: rozciągnęty, rozstawiony* (1) : XErxes gdy woyská vřrzał/ dziwnie rozszyrzony/ Ze ich oczymá přeřrzeć nie mógł ná wřze strony. Iáł plákác [...] *RejZwierz* 33v.

b. [*O ptaku (w opisie herbu): który ma rozpostarte skrzydła:* Noři ten dom Pořubińřkich Orłá za Herb rozszyrzonego/ á ná pierřiach Podkow á krzyř. *BielKron* 1597 609.]

4. *Otwarty, rozwartý* (4) :

rozszyrzony na ile [= jak szeroko] (1): Koronę má ná głowie iářno rořpaloná/ Nádał gębę by pudło/ ná piądř rozszyrzoná. *RejWiz* 166.

W przeciwstawieniu: »rozszerzony ... řciřniony« (1): Vczynił teř (v onego) domu okná rozřzerzone (y) řciřnione [*latas extrinsecus, angustas intrinsecus*] (*marg*) Wł. otwárte y záwarte. (-). *BudBib* 3.Reg 6/4.

W porównaniu (1): Sáydak iego iako grob rozszyrzony [*Vulg Ier* 5/16]: [...] Y wytrawi vrodzáie twoie y żywnoř twoię/ pořrze řyny twoie y corki twoie: wyie trzody y řtádá twoie: wyřyruie winnice y řády twoie. *PowodPr* 8.

Przen (1) : Vřtá nářze Korynthiánie otworzone řá ku wam/ řerce nářze ieřt rozřzerzone [*dilatatum est*]. *WujNT* 2.Cor 6/11.

5. *Majúcy duřo czegoř, obřitujúcy [w czym]* (5) : PRáwem blogořłáwienřstwem to ieřt błogořłáwiony człek/ ktory noři boiařń bořá przed oczymá řwemi [...] Bo pokolenie tákiego będzie w mořnořciach rořszeryno ná ziemi *RejPs* 167; á řnádnie będzieř řie pořmiewał s tych/ ktorzy będąc rozřszyrzeni w forthunach řwoich/ á w złořciwych řywociech řwoich/ pomřty á márne dokończenie řywothow řwoich przed oczymá twoimi odnořić będą *RejAp* 47v, 33v; ieden gdy widzi człowieká bogátego/ á w bogáctwie řwym y w onym gořpodárřtwie řwym rozszyrzonego/ nářzeka/ lámentuie/ řrářuie řie vřtáwicznie *RejPos* 280; Kátyliná był w Rzymie [...] zacnym y w powinnořciach rozřzeryno *RejZwierc* 98.

Synonimy: 1. powięřzony, przymnořony; 2. rozřiany, rozřławiony, rozwořany; 3. roztořzony, rozwinion.

Cf **ROZSZERZYĆ**

JR, MC, MN